

**მოკლედ საქართველო-ფერეიდნის
ურთიერთობებზე**
**BRIEFLY ON GEORGIA-FEREYDAN
RELATIONS**

ნომადი ბართაია

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ქუთაისი. საქართველო

Nomadi Baraia

Akaki Tsereteli State University
Kutaisi. Georgia

ABSTRACT

Fereydan is one of the regions of Iran where the descendants of Georgians live, those who had been exiled from Georgia by Abbas I of Persia, the Safavid Shah of Iran in 1610s. They have maintained their identity and the Georgian language to the present day.

Two major periods could be identified in the relations between Georgia and Fereydan:

I - From 1870s, i.e. from the initial emergence of the Fereydanians in Georgia (1871-1922) to 1990s, i.e. prior to the restoration of Georgian statehood.

II – From 1990s until today when, for the first time in the centuries-long history of Iran-Georgia contacts, the relations were built on equal rights (1992).

Atam Onikashvili was the first Georgian from Fereydan who arrived in Georgia in 1871. This was the fact of great importance: Georgian public became aware of the truth about the Georgians living in Fereydan. Since then, many of the Fereydanians visited Georgia over the years. During 1970s and 1980s, up to twenty families from Fereydan arrived in Georgia to make it as their permanent home. For a similar purpose, a number of Georgians left for Fereydan.

It could be argued that the relations between Iran and Georgia over the first period were limited to a certain extent; this resulted from the ideological confrontation between Iran and the Soviet Union. As for the second period, the character of the relations was distinguished by greater freedom; Following the restoration of Georgian statehood and the establishment of unprecedented Iran-Georgia relations that appeared to be based on equal rights, the relationship between Georgia and Fereydan has completely changed. That happened for the first time in the centuries-long history of Iran-Georgia relations that originates from the establishment of the state of Iran, i.e. in the 5th c. BCE.

The Islamic Republic of Iran was one of those first countries which recognized territorial integrity and statehood of Georgia. This marked the beginning of a completely new period in Georgia-Fereydan relations. The embassy of the Islamic

Republic of Iran to Georgia was opened in 1993, followed by the embassy of Georgia to the Islamic Republic of Iran in 1994.

Future connections have been expanded; both official and unofficial visits to Fereydan have become possible. Today, Fereydan serves as a bridge between Iran and Georgia.

საკვანძო სიტყვები: ფერეიდანი, ფერეიდნელი ქართველები, ირან-საქართველოს ურთიერთობა.

Keywords: Fereydan, Georgians of Fereydan, Iran-Georgia relations.

საქართველოსა და ფერეიდანს შორის შეიძლება გამოიყოს ურთიერთობათა ორი პერიოდი:

I – XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან XX საუკუნის 90-იან წლებამდე, ანუ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენამდე.

II – XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე.

ურთიერთობათა პირველი პერიოდი

ურთიერთობათა პირველი პერიოდი შეიძლება დავეყოთ სამ ეტაპად:

პირველი ეტაპი – XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან XX საუკუნის 20-იან წლებამდე, როცა საქართველოში პირველად გამოჩნდნენ ფერეიდნელები: ათამ ონიკაშვილი (1871), ხუციშვილი და ონიკაშვილი (1896), მაყაშვილი და მისი სიძე ნასრულაპი (1900-2), სეიფოლა იოსელიანი (1922).

ათამ ონიკაშვილი პირველი ფერეიდნელი იყო, რომელმაც ჩამოიტანა ამბავი ფერეიდნიდან. მანამდე ჩვენ მხოლოდ ინფორმაციის დონეზე თუ ვიცოდით ბუნდოვნად, რომ ფერეიდანში ცხოვრობდნენ შაჰ-აბასის მიერ გადასახლებული ქართველები, მაგალითად: „და რაც-ოდენნი შეიპყრეს, ცოლშვილიანად აჰყარეს და წაასხეს რომელიმე ფერიასა“ (ქართლის ცხოვრება 1959: 401).

საქართველოში ფერეიდნელის გამოჩენას დიდი გამოხმაურება მოჰყვა საზოგადოებაში. მალე გამოჩნდა ცნობები ფერეიდნის შესახებ გაზეთ „დროებაში“ (1972, N13; 1876, N120), რომლებიც სპარსეთში მცხოვრებ ქართველთა მონათხრობს ეყრდნობოდა.

ასევე დაიბეჭდა „დროებაში“ (1876, N186, 187) სომხურ გაზეთ „არარატიდან“ ამოღებული საინტერესო ცნობები ფერეიდნელთა შესახებ.

ათამ ონიკაშვილი ფერეიდნიდან სამუშოდ გადასულა თავრიზში, სადაც მუშაობა დაუწყო ინგლისელ ინჟინერთან, რომელიც მოხიბლულა მისი გონიერებითა და განსწავლულობით. ათამს უამბია ინგლისელისთვის თავისი წარმოშობისა და ხალხის ბედკრული ისტორიის შესახებ. როცა ინგლისელი თავის სამშობლოში ბრუნდებოდა, მას ათამისთვის შეუთავაზებია, რომ თუ სურვილი ექნებოდა, წაიყვანდა ბაქომდე, საიდანაც ის შეიძლება თავის სამშობლოში ჩასვლას. ათამს სიამოვნებით მიუღია ეს წინადადება.

ასე აღმოჩნდა 1871 წელს პირველი ფერეიდნელი ქართველი საქართველოში.

ათამს საგარეჯოს დეპოში დაუწყია მუშაობა, სადაც მას სახელიც შეუცვლია — ალექსანდრე გამხდარა და ქართველ ქალზე დაქორწინებულა. სამწუხაროდ, იგი 1880-იან წლებში ტრაგიკულად გარდაცვლილა.

ათამთან გასაუბრების საფუძველზე დიმიტრი ყიფიანის ვაჟმა ნიკო ყიფიანმა გაზეთ „დროებაში“ გამოაქვეყნა წერილი „ქართველების კოლონია სპარსეთში“, რომლითაც ქართულმა საზოგადოებამ პირველად გაიგო სინამდვილე შაჰ-აბასის მიერ ირანში გადასახლებულ ქართველთა შესახებ (ყიფიანი 1872).

ამის მერე ფერეიდნიდან საქართველოში ჩამოვიდნენ ყოლამ ჰუსეინ ონიკაშვილი და ყოლამ-რეზა ხუციშვილი (1907). მათ შვიდი თვე დაჰყვეს საქართველოში, რომელთა ჩამოსვლის მთავარი მიზანი ფერეიდანში ქართული სკოლის დაარსებისთვის ნიადაგის მომზადება იყო, რასაც ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება ყურადღებით მოჰკიდებია და განუხილავს კიდევ საკითხი ამისთვის და თანხების მოძიებასთან დაკავშირებით (ისარი 1907, 24. V).

საინტერესოა შემდეგი ცნობა: ყოლამ-ჰუსეინ ონიკაშვილი ისეყოფილა დაინტერესებული ამ საკითხით, რომ ფერეიდანში დაბრუნებულს, სკოლის დასაარსებლად საჭირო ფინანსების მოსაგროვებლად საკუთარი სახლი და კარმიდამოც კი გაუყიდა (განთიადი 1908, N5-6), თუმცა მისი მცდელობა წარუმატებელი აღმოჩნდა.

მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო 1922 წელს ფერეიდნიდან საქართველოში ჩამოსვლა ისეთი განათლებული და გავლენიანი პირის — ხანისა, როგორც სეიფოლა იოსელიანი იყო (1887-1834).

სეიფოლა არა მხოლოდ თავისი სურვილით ჩამოსულა საქართველოში, არამედ, როგორც ზ. ჭიჭინაძე წერს, მისთვის ფერეიდნულ მოსახლეობას ჰქონია მიცემული „მინდობილობა ხელმოწერით, თავიანთი ბეჭდის დასმითა და იმის თხოვნით, რომ ქართველმა ერმა და მთავრობამ ყურადღება მიაქციოს მას“ (ტრიბუნა 1922: 33).

თავდაპირველად სეიფოლას დაუწყია კიდევ ფერეიდნელი ბავშვებისთვის ქართული წერა-კითხვის სწავლება, მაგრამ „სკოლის ზარის ხმამ მათ (მოლებს) თურმე ეკლესია მოაგონათ და სეიფოლას ისლამისაგან განდგომა დასწამეს“ (ჭიჭინაძე 1990: 24).

ამის მერე სეიფოლამ, დიდი ძალისხმევით შედეგად, 1928 წელს ფერეიდანში გახსნა ოთხნობიანი დანწყებითი სკოლა, სადაც ქართულის სწავლაც იყო გათვალისწინებული, მაგრამ, სამწუხაროდ, ქართულის მასწავლებელი ვერ მოძებნილა, რასაც ამბაკო ჭელიძის ეს ცნობაც ადასტურებს: „მთავრობა ქართულად სწავლების წინააღმდეგი არ იყო, ისევე, როგორც არ ეწინააღმდეგებოდა სომხებს, ებრაელებს და ქურთებს. მაგრამ ფერეიდნელ ქართველებში არავინ არის ქართული წერა-კითხვის მკოდნე, რომ მასწავლებლობა შეძლოს“ (ჭელიძე 2011: 136).

აქვე აღსანიშნავია, რომ ჩვენი მხარე მიესალმა ფერეიდანში ქართული სკოლის გახსნის იდეას. აი, რას წერს ამის შესახებ ავთანდილ ნიკოლეიშვილი: „როგორც პრესაში გამოქვეყნებული მასალებიდან

ნათლად ჩანს, საქართველოში ყოფნის პერიოდში სეიფოლას მიმართ ხელისუფლების ცალკეული წარმომადგენლებიც იჩენდნენ განსაკუთრებულ ყურადღებას და ფინანსურ დახმარებასაც უწევდნენ მას. არ შევცდებით, თუ ვიტყვით, რომ ჩვენი ირანელი სტუმრისადმი საქართველოს მთავრობის ამგვარი დამოკიდებულება არა მარტო ეროვნულ-პატრიოტული ინტერესებით იყოს განპირობებული, არამედ იმიტაც, რომ საბჭოთა იმპერიის იმუამინდელი ხელისუფლების ერთ-ერთ საგარეო პოლიტიკურ პრიორიტეტს თავის გავლენის სფეროში სპარსეთის სახელმწიფოს მოქცევაც წარმოადგენდა და ამის მისაღწევად, ეტყობა, ამ ქვეყანაში მცხოვრებ ქართველთა ინტერესების მოსარჩლეობაც იქნა მიჩნეული მიზანშეწონილად“ (ნიკო-ლეიშვილი 2018: 295).

მართლაც „1922 წლის 25 აგვისტოს საქართველოს უმაღლესმა საბჭომ დაავალა განსახკომს მოეწყო ექსპედიცია ირანის ქართულ კოლონიებში რსფსრ წარმომადგენლობის მეშვეობით და წაეღოთ ქართული გაზეთები ლიტერატურასთან ერთად. საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღო გადაწყვეტილება შესაბამისი დიპლომატიური ღონისძიებები გაეტარებინათ ირანში მცხოვრები ქართველების სასარგებლოდ. ასევე გამოეყო შესაბამისი თანხა სეიფოლა იოსელიანის დასაფინანსებლად“ (სონლულაშვილი 2005: 125).

ასეთი დამოკიდებულება ფერეიდნელთა მიმართ მეორე მსოფლიო ომის მერეც გაგრძელდა. უცხოეთთან კულტურული კავშირის საქართველოს საზოგადოებამ ირანში მცხოვრებ ქართველებს 1946 წელს გაუგზავნა მიმართვა, სადაც აღნიშნული იყო: „ირანში მცხოვრებ ქართველებს. ძმებო ქართველებო! უცხოეთთან კულტურული კავშირის საქართველოს საზოგადოებამ შეიტყო, რომ თქვენ, მიუხედავად იმისა, რომ საუკუნეების მანძილზე მონყვეტილი ხართ დედასამშობლოს, მაინც არ დაივიწყეთ საყვარელი დედა-ენა და შეინარჩუნეთ საკუთარი ნაციონალური გრძობანი. ამიტომაც ჩვენი საზოგადოება გიგზავნით თქვენ და თქვენ შვილებს ქართულ ჟურნალ-გაზეთებს, ქართულ წიგნებს... ძმური საღმით უცხოეთთან კავშირის საქართველოს საზოგადოების თავმჯდომარე ნიკოლოზ მიქავა“ (სონლულაშვილი 2005: 130).

თუმცა საქართველოს ხელისუფლებამ მხოლოდ უკან დასაბრუნებელი თანხით დააფინანსა სეიფოლა იოსელიანი (იქვე: 125).

ურთიერთობათა პირველი პერიოდის პირველ ეტაპზე თუ ათამ ონიკაშვილი იყო პირველი ქართველი, რომელიც ჩამოვიდა ფერეიდნიდან საქართველოში (1871), სეიფოლა იოსელიანი აღმოჩნდა – ბოლო (1922).

ამის შემდეგ 1972 წლამდე, ანუ მთელი ნახევარი საუკუნე, ფერეიდნელი არ გამოჩენილა საქართველოში. პირიქით კი იყო რამდენიმე შემთხვევა.

თუ პირველ ეტაპზე ჩვენი მხრივ ოფიციალური დამოკიდებულება ფერეიდნის მიმართ დადებითი იყო, რა გასაკვირია, საზოგადოებაში ინტერესი მის მიმართ დიდი ყოფილიყო. სწორედ ამან განაპირობა

ის, რომ 1894 წელს საქართველოდან ფერეიდანში ჩავიდა ლაღო აღნიაშვილი, რომელმაც მრავალმხრივ შეისწავლა იქაურობა და წიგნად გამოაქვეყნა.

მართალია, საგანგებოდ არ ჩასულა ფერეიდანში, მაგრამ 1916 წელს ირანის ამ რაიონში შემთხვევით მოხვდა რუსეთის ჯარში მომსახურე ქართველი ოფიცერი პავლე ლორთქიფანიძე, რომელიც ასე გადმოსცემს ფერიდნელთა მაშინდელ განწყობას: „მათ ძალიან უნდოდათ ქართული სკოლების გახსნა. მოხვდნენ როგორმე დავხმარებოდი მათ დელაგენის შოვნაში. მათ მითხრეს, ჩვენი ქალები წინილასაც რომ დაკარგავენ, მთელი ღამე არ სძინავთ. საქართველომ სამასი ათასი ადამიანი დაკარგა და ნუთუ ჩვენზე აღარ ფიქრობსო. ქართველებს ჩვენ გადაშენებულები ხომ არ ვგონივართო“ (ონიკაშვილი 2004: 70).

1927 წელს ფერეიდანში ჩავიდა ამბაკო ჭელიძე, რომელმაც ასევე აღწერა იქაურობა და წიგნად გამოაქვეყნა.

1944 წელს ირანში ჩავიდა კინორეჟისორი ირაკლი კანდელაკი და შექმნა დოკუმენტური ფილმი – „ფერიდნელი ქართველები.“

1944 წლის მერე წყდება ურთიერთობა საქართველოსა და ფერეიდანს შორის.

უნდა აღინიშნოს, რომ XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან დაიწყო დათბობა საბჭოთა კავშირსა და ირანს შორის, რაც განაპირობა თანამშრომლობამ ეკონომიკის სფეროში. გამომდინარე აქედან, მიეცა საშუალება კინორეჟისორ გურამ პატარაიას, 1969 წელს დოკუმენტური ფილმის შესაქმნელად ჩასულიყო ფერეიდანში. მას თან ახლდნენ: კინოოპერატორი ირაკლი ონოფრიშვილი, კონსულტანტი ირანისტი მაგალი თოდუა და ჟურნალისტი ლამარა ბოკერია, რასაც მოჰყვა 1970 წელს დოკუმენტური ფილმის – „შორია გურჯისტანამდე“ – გამოჩენა ეკრანზე.

შეიძლება ითქვას, პირველი პერიოდის მეორე ეტაპიც სწორედ აქედან იწყება, რომელსაც გვირგვინად დაედგა 1970-იან წლებში (1972-1980) ფერიდნელთა ორ ათეულამდე ოჯახის მუდმივ საცხოვრებლად ჩამოსვლა საქართველოში.

ბევრ ფერიდნელს ჰქონია თურმე საქართველოში საცხოვრებლად ჩამოსვლის დიდი სურვილი, მაგრამ ყველამ ვერ გაუძლო თურმე ბენოლას ირანის მთავრობის მხრიდან.

აი, რას წერს ფერიდნელი ქართველი ვახტანგ ონიკაშვილი მათ შესახებ თავის წიგნში: „ფერიდანი“:

„გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის კანონმდებლობის თანახმად ყოველი ერის წარმომადგენელს უფლება აქვს თავის სამშობლოში დაბრუნდეს, სწორედ ამ კანონით ისარგებლეს ფერიდნელების ქართველების რამოდენიმე ოჯახმა 1967 წელს და განცხადება შეიტანეს ირანის საგარეო საქმეთა სამინისტროში, რომ მათთვის უფლება მიეცათ საკუთარ სამშობლოში დაბრუნებულიყვნენ, პარალელურად განცხადება ჰქონდათ შეტანილი თეირანში არსებულ საბჭოთა კავშირის საელჩოში და დაიწყო „ბრძოლა“ ირანის მთავრობასა და ამ ხალხს შორის, რომელმაც ხუთ წელიწადს გასტანა, სანამ დადგებოდა ჩვენთვის ნანატრი 1972

წელი. ეს იყო ტანჯვის, წამების, აბუჩად აგდების, ცემის წლები. რამდენი რამ გადახდა 12 ფერეიდნელ ოჯახს, სანამ საქართველოს საზღვრებს მოაღწევდნენ“ (ონიკაშვილი 2004: 71).

შემდგომ წლებში მათ რიცხვს მიემატა 9 ოჯახი. ბოლო ოჯახი ჩამოვიდა 1988 წელს.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ, სხვადასხვა მიზეზების გამო, 9 ოჯახი უკან დაბრუნდა.

მეორე ეტაპი გამოირჩევა ირან-საბჭოთა კავშირს შორის მძაფრი იდეოლოგიური დაპირისპირებით, რაც ხელს უშლიდა საქართველოსა და ფერეიდანს შორის ურთიერთობებს.

ამ პერიოდში მე ერთი წელი (1971-1972) ვიყავი სამუშაოდ მივლინებული სსრკ უმაღლესი განათლების სამინისტროს მიერ ისპაჰანის სამშენებლო ცენტრში სპარსული ენის თარჯიმნად. კარგად მახსოვს, თუ რა წნეხის ქვეშ ვიმყოფებოდი საბჭოთა სპეციალისტები ორივე ქვეყნის სპეცსამსახურების მხრიდან.

ჩვენ კი ვცხოვრობდით ირანში, მაგრამ უფლება არ გვქონდა სამ კაცზე ნაკლებს გაგვევლო ქალაქში, არასამსახურებრივი კავშირი დაგვემყარებინა ადგილობრივ მოსახლეობასთან, განსაკუთრებით ქართველებს – ირანელ ქართველებთან. არ გვქონდა უფლება სამოცი კილომეტრის რადიუსზე მეტით დაგვეტოვებინა ის ადგილი, სადაც ვცხოვრობდით, ფერეიდანი კი ისპაჰანიდან 180 კილომეტრზე მდებარეობდა.

პირველი პერიოდის მეორე ეტაპზე იყო შემთხვევები საქართველოდან სამეცნიერო მივლინებით თუ გამოფენებზე ქართველ სპეციალისტთა ჩასვლისა ირანში, მაგრამ ისინი ფერეიდანში ვერ აღწევდნენ.

ურთიერთობათა მეორე პერიოდი

მას შემდეგ, რაც საქართველომ აღიდგინა სახელმწიფოებრიობა და ირან-საქართველოს შორის დამყარდა უპრეცედენტო თანაბარ უფლებიანი სახელმწიფოებრივი კავშირი, მთლიანად შეიცვალა ურთიერთობა საქართველოსა და ფერეიდანს შორის.

დიახ, უპრეცედენტო, რადგან ირან-საქართველოს მრავალ-საუკუნოვან ურთიერთობათა ისტორიაში, რომელიც სათავეს იღებს ირანის სახელმწიფოს დაარსებიდან, ანუ ჩვენს წელთაღრიცხვამდე მეხუთე საუკუნიდან, მსგავსი რამ პირველად მოხდა.

როგორც კი საქართველომ აღიდგინა სახელმწიფოებრიობა, ირანის ისლამური რესპუბლიკა იყო ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც სცნო მისი ტერიტორიული მთლიანობა და სახელმწიფოებრიობა, რომლითაც დაიწყო სრულიად ახალი პერიოდი საქართველოსა და ფერეიდანს შორის ურთიერთობაში.

1993 წელს გაიხსნა ირანის ისლამური რესპუბლიკის საელჩო საქართველოში, ხოლო 1994 წელს – საქართველოს საელჩო ირანის ისლამურ რესპუბლიკაში.

საქართველოში ირანის საელჩოს გახსნის პირველივე დღიდანვე, საკუთარი ინიციატივითა და ენთუზიამით აღმოვჩნდი ორი ქვეყნის

კულტურულ ურთიერთობათა ისტორიის შუაგულში. მთელი ამ ხნის განმავლობაში უბის წიგნაკში ვინერ ჩემთვის საინტერესო საკითხებს, რომლებიც ამ სფეროში იჩენს თავს – ეს იქნება ირანსა თუ საქართველოში, ირანისტა საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმებსა თუ უბრალო კულტურულ ღონისძიებებზე.

მასსოვს, ირანის პირველი ელჩი ფერეიდუნ ჰაყბინი, საქართველოში ჩამოსვლის დღიდანვე, როგორ გვპირდებოდა ქართველ ირანისტებს, რომ გაგვამგზავრებდა ირანში სპარსულ ენასა და ლიტერატურაში კვალიფიკაციის ასამაღლებელ ერთთვიან კურსებზე. თუმცა ამ დანაპირების აღსრულებას მისი ელჩობის ოთხნობიანი ვადა არ ეყო. ეს მხოლოდ მომდევნო ელჩმა აქბარ ამინიანმა შეძლო, ისიც თავისი მსახურების ერთი წლის შემდეგ.

და აი, დადგა ირანში ჩვენი გამგზავრების დღეც – 1996 წლის 3 ივლისი. მერსედესის ორი ახალთახალი ავტობუსი დადგა აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტის წინ, საიდანაც უნდა გავდგომოდით გზას ირანისკენ. ყველანაირ ხარჯებს ირანის მხარე იღებდა თავის თავზე. გზის დასალოცად მოვიდა ელჩი აქბარ ამინიანი მთელი თავისი ამალით. ეტყობოდა, ძალიან ღელავდა. აი, მისი სიტყვები:

„მას მერე, რაც საქართველო დამოუკიდებელი ქვეყანა გახდა, აქედან ირანში ამ სახით ჯგუფის გამგზავრება არის პირველი ნაბიჯი ირან-საქართველოს ახალ კულტურულ ურთიერთობათა ისტორიაში, რომელზედაც დიდად იქნება დამოკიდებული ამ სფეროში მომავალ ურთიერთობათა ბედი. ეს არ არის ოფიციალური ვიზიტი, არამედ არის ირანში მეგობრული სტუმრობა. საინფორმაციო საშუალებანი ხშირად არაობიექტურად აშუქებენ ირანში მიმდინარე პროცესებს. ჩვენ გვინდა, თქვენ უშუალოდ ნახოთ და განიცადოთ ჩვენი ქვეყანა. თქვენ საშუალება გექნებათ თვენახევრის განმავლობაში ისპაჰანის უნივერსიტეტში მოუსმინოთ ცნობილ ირანელ პროფესორებს, მოიაროთ სხვადასხვა ქალაქები და რაიონები, დაათვალიეროთ ისტორიული ძეგლები. ხოლო თუ როგორი სტუმართმოყვარენი არიან ირანელები და როგორ პატივს სცემენ ისინი ქართველებს, ამაში თვითონ დარწმუნდებით“ (ბართაია 2013: 8).

ჩვენ ნამდვილად განცვიფრებულნი დავრჩით ირანელთა სტუმართმოყვარეობითა და ჩვენდამი დამოკიდებულებით.

აქვე აღვნიშნავთ, რომ ელჩი ერთგვარად შეშინებულიც კი ჩანდა იმის გამო, რომ ჩვენ ქრისტიანები მივემგზავრებოდით ისლამურ, თანაც თეოკრატიულ სახელმწიფოში.

თუმცა ამ მხრივაც ყველაფერმა კარგად ჩაიარა.

დიახ, ეს იყო ამ მასშტაბის პირველი არაოფიციალური სტუმრობა საქართველოდან ირანში, რომელმაც ისე მშვიდობიანად ჩაიარა, რომ ფართოდ გაეხსნა გზა მომავალ ურთიერთობებს, განსაკუთრებით კულტურის სფეროში.

დავიხიოთ ცოტა უკან.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მქონდა ბედნიერი შემთხვევა, მანამდე 25 წლით ადრე, ერთი წლის განმავლობაში მემუშავა სპარსული ენის

თარჯიმნად ისპაჰანში, ანუ შაჰის ირანში და კარგად ვიცოდი როგორც საბჭოთა, ისე ირანელთა მაშინდელი დამოკიდებულება საქართველოდან ჩასულ და ადგილობრივ ქართველთა მიმართ. ორივე მხრიდან აკრძალული გვექონდა ერთმანეთთან ურთიერთობა, განსაკუთრებით ირანელთა მხრიდან. ამიტომ ისპაჰანში ჩასულს აზრადაც არ მომსვლია ირანელ ქართველებთან ურთიერთობა და, მით უფრო, ფერეიდანში ჩასვლა.

ერთ მაგალითს მოვიყვანთ: სამშენებლო-სასწავლო ცენტრში, სადაც მე ვმუშაობდი, ერთხელ, ლექციის მერე, დერეფანში შემომესმა „გამარჯობა!“ ვიცოდი, ქართველი მართო მე ვიყავი ობიექტზე, ჩავთვალე, იგი მე მეკუთვნოდა და მივუგე: – „გაგიმარჯოს!“ თან დავემატე, რომელი ხარ-მეთქი? მაგრამ პასუხი ვერ მივიღე.

მოკლედ, ერთი წელი ასე ვესალმებოდით ერთმანეთს მე და ის ჩემი სტუდენტი ფერეიდნელი ახალგაზრდა, რომელმაც კარგად იცოდა, თუ რა მოჰყვებოდა ჩვენს პირადად გაცნობას.

ისპაჰანის უნივერსიტეტში ჩასვლის პირველსავე დღესვე დაგვირიგეს სასწავლო-სამუშაო პროგრამა და დასძინეს: – რაც კი შენიშვნა გექნებათ, მოგვანოდეთ და პროგრამასაც ისე გადავაკეთებთო.

ვეცნობი საოცრად მრავალფეროვან პროგრამას, რომელიც ლამის მთელ ირანს მოიცავს და თვალებს არ ვუჭერებ: ერთ პუნქტად წერია – ექსკურსია ფერეიდანში.

ამ მოულოდნელი ამბის შესახებ ვაცნობეთ ჩვენს ელჩს ირანში ჯემშიდ გიუნაშვილს, რაც მისთვისაც ასევე მოულოდნელი აღმოჩნდა. ელჩმა სიფრთხილვე გამოიჩინა და გვიჩვენა, რომ კარგად დაგუფიქრებულიყავით და ისე მიგველო გადაწყვეტილება. არ იცოდა, როგორი ემოციები მოჰყვებოდა 38-კაციანი ავტობუსის შესვლას ფერეიდანში. მანვე გვიჩვენა, რომ შეგვედგინა მცირე ჯგუფი, რომელიც ვითომ თან გაჰყვებოდა ჩვენთან პრაქტიკაზე მყოფ ფერეიდნელ ქართველ ნათელა მიქელაძეს თავისიანების მოსანახულებლად. ნათელას ოჯახი 1971 წელს იყო ფერეიდნიდან ჩამოსული საქართველოში.

აი, ასე მოხვდა პირველად ოცამდე კაცი საქართველოდან ფერეიდანში საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის შემდეგ.

საქართველოსა და ფერეიდანს შორის გზა უკვე გახსნილი იყო და ფერეიდანში შესაძლებელი გახდა სხვადასხვა საშუალებით ჩასვლა, ასე მაგალითად:

1998-2017 წლებში ფერეიდანში სამეცნიერო მივლინებით იმყოფებოდნენ ენათმეცნიერები: თედო უთურგაიძე, დარეჯან ჩხუბანიშვილი (1998); მარინა ბერიძე, ლია ბაკურაძე, რუსუდან რამიშვილი, გიორგი ცოცხანიძე, ზაქარია ფურცხვანიძე, ნიკო ნახუცრიშვილი, ელენე ნაპირელი (2008-2017).

2000 წელს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან სამეცნიერო მივლინებით ფერეიდანში გაემგზავრა მცირე სამეცნიერო ექსპედიცია ეთნოლოგ ოთარ მიმინოშვილის, მიხეილ როსტომაშვილისა და ჩემი შემადგენლობით.

2012 წელს ფერეიდანში იმყოფებოდა თავისუფალი უნივერსიტეტის სტუდენტური სამეცნიერო ექსპედიცია გიორგი კაციტაძისა და ერეკლე ასტახიშვილის ხელმძღვანელობით, რომლის მასალებიც გამოქვეყნდა წიგნის სახით.

2014 წელს შედგა ექსპედიცია ირანში, რომლის მასალების მიხედვით მომზადდა სამეცნიერო-პოპულარული ხასიათის წიგნი; „ორი გზა ფერეიდანამდე“, რომლის მიხედვითაც 2016 წელს აჭარის ტელევიზიის შურნალისტთა ჯგუფმა გადაიღო ხუთნაწილიანი დოკუმენტური ფილმი ფერეიდანზე.

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, უწმიდესისა და უნეტარესის ილია მეორის ლოცვა-კურთხევით საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართულ უნივერსიტეტში ფერეიდნელი ქართველებისათვის 2011-2016 წლებში დაფუძნდა საზაფხულო სკოლა და ქართული ენისა და საქართველოს ისტორიის შემსწავლელი ერთწლიანი უფასო სასწავლო კურსები (ხელმძღვანელი პროფ. ტარიელ ფუტკარაძე).

2014 წლის 28-29 მაისს საქართველოს საპატრიარქოს წმიდა ანდრია პირველწოდებულის სახელობის ქართული უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართველოლოგიის ცენტრის ორგანიზებით ჩატარდა კონფერენცია თემაზე: „ირანის ქართველები: ისტორია და პერსპექტივები“. კონფერენცია მიეძღვნა საქართველოდან ირანში ქართველთა გადასახლების 400 წლისთავს (კონფერენციის ორგანიზატორი პროფ. ტარიელ ფუტკარაძე);

2015 წელს მწერალმა და მეცნიერმა გიორგი სოსიაშვილმა ფერეიდანში მოგზაურობის საფუძველზე, გამოაქვეყნა ნოველების კრებული „ვერცხლის ყვავილები“.

გარდა ამისა, საქართველოდან არაერთმა პირმა მონახულა ფერეიდანი ოფიციალურად თუ არაოფიციალურად (რევამ მიშველაძე, ნოდარ კობერიძე, ანზორ შარაშენიძე, მიხეილ ღანიშაშვილი, ნინია ყოჩიშვილი...), რომლებმაც სხვადასხვა სახის პუბლიკაციები მიუძღვნეს ფერეიდნის თემას.

საქართველოს საპატრიარქომ თბილისში ფერეიდნელებს გამოუყო სახლი.

საზოგადოება „ერი და სახელმწიფოს“ (ხელმძღვანელი ზვიად ტომარაძე) ინიციატივით 2017 წელს შეიქმნა პროექტი „ქართული ენისა და სიმღერის შემსწავლელი კურსები ფერეიდნელ ქართველთათვის, სადაც ფერეიდნელები სწავლობდნენ აგრეთვე ქართულ ცეკვებს, ფანდურზე დაკვრასა და ქართულ სამზარეულოს.

ირან-საქართველოს შორის მეგობრული ურთიერთობის დამყარებისა და განსაკუთრებით სავიზო რეჟიმის მოხსნის შემდეგ ურთიერთობა საქართველოსა და ფერეიდანს შორის გააქტიურდა. დღეს ფერეიდანი მოიაზრება მეგობრობის ხიდად ირან-საქართველოს შორის.

ჩვენ ვისაუბრეთ მათზე, რომლებიც იყვნენ ფერეიდანში და დაგვიტოვეს მასზე მასალები, მაგრამ იყვნენ და არიან ისეთები, რომლებიც

არ ყოფილან ფერეიდანში, მაგრამ მასზე შექმნეს მნიშვნელოვანი მეცნიერული ნაშრომები, მაგალითად: არნოლდ ჩიქობავა, ზურაბ შარაშენიძე, ავთანდილ სონღულაშვილი, ავთანდილ ნიკოლეიშვილი, გიორგი გოცირიძე...

ამგვარად, საქართველო-ფერეიდნის ურთიერთობებში შეიძლება გამოიყოს ორი მთავარი პერიოდი:

I – XIX საუკუნის 70-იანი წლებიდან, ანუ საქართველოში პირველი ფერეიდნელის გამოჩენიდან (1971) XX საუკუნის 90-იან წლებამდე, ანუ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენამდე.

II – XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე, როცა ირან-საქართველოს მრავალსაუკუნოვან ურთიერთობათა ისტორიაში პირველად დამყარდა ერთმანეთთან თანაბარუფლებიანი სახელმწიფოებრივი კავშირი (1992).

თუ პირველ პერიოდში შეზღუდული იყო ურთიერთობანი, მეორე პერიოდში იგი თავისუფალი გახდა, უფრო მეტიც, ფერეიდანი ირან-საქართველოს შორის გადებული მეგობრობის ხიდის ერთ-ერთი საიმედო ბურჯიც კი გახდა.

დამონშებული ლიტერატურა და წყაროები

აღნიშნული 1896: აღნიშნული ლ., მოგზაურობა სპარსეთში და იქაური ქართველები. თბილისი, 1896.

ბართაია 2013: ბართაია ნ., საქართველო და ირანი, უპრეცედენტო ურთიერთობათა 25 წელი. თბილისი, 2013.

განთიადი 1908: უურნალი „განთიადი“, №5-6. თბილისი, 1908.

დროება 1876: გაზეთი „დროება“, №186, 187. თბილისი, 1876.

ისარი 1907: გაზეთი „ისარი“, №24 . V. თბილისი, 1907.

ნიკოლეიშვილი 2018: ნიკოლეიშვილი ა., ფერეიდანი. ისტორიულ-ფილოლოგიური რეალიები. ქართველოლოგიური ეტიუდები, III. თბილისი, 2018.

ონიკაშვილი 2004: ონიკაშვილი ვ., ფერეიდანი. თბილისი, 2004.

სონღულაშვილი 2005: სონღულაშვილი ა., ირანში ქართველთა ნაკვალევზე. თბილისი, 2005.

ტრიბუნა 1922: გაზეთი „ტრიბუნა“. თბილისი, 1922.

ქართლის ცხოვრება 1959: ქართლის ცხოვრება, ს. ყაუხჩიშვილის რედაქციით. თბილისი, 1959.

ყიფიანი 1872: ყიფიანი ნ., ქართველების კოლონია სპარსეთში. გაზეთი „დროება“, 31. III. თბილისი, 1872.

შარაშენიძე 1979: შარაშენიძე ზ., ფერეიდნელი „გურჯები“. თბილისი, 1979.

ჭელიძე 2011: ჭელიძე ა., ფერეიდნელი ქართველები. თბილისი, 2011.

ჭიპაშვილი 1990: ჭიპაშვილი გ., ირანის ქართველი მოსახლეობა. თბილისი, 1990.